

FEMININ ȘI MASCULIN ÎN ORGANIZAREA SPAȚIULUI LOCUINȚEI ȘI GOSPODĂRIEI

Mihail Ion I. GORGOI

În timp ce satul formează cadrul de viață comunitar, gospodăria este locul de desfășurare a vieții familiale. Casa¹ și curtea, prin puternicele lor rădăcini în sufletul țaranului român, sunt cele care îi asigură legătura cu strămoșii și, în același timp, îi permit practicarea ocupațiilor de zi cu zi. „Casa are și ea locul ei, ca orice lucru. În bățătura casei toate se fac parcă mai bine. Locul casei e loc bun, e loc ferit; orice-ai pune rodește, orice-ai face e mai frumos. Aceasta vine așa, din duhul strămoșilor”². Curtea, asemeni satului, are structura unui spațiu deschis privirilor, dar interzis în același timp străinilor, prin simpla prezență a unui gard. Locul împrejmuț reprezintă intimitatea asupra căruia fiecare este stăpânul absolut și pe care o prezintă doar anumitor persoane.

Ținând cont de amplasarea construcțiilor distingem:

– gospodării având curțile dispuse pe laturi neregulate (de obicei, în satele răsfirate, unde trebuie avută în vedere configurația terenului);

– gospodării în care curțile sunt organizate pe suprafețe regulate, geometrice. În acest caz, cel mai des întâlnite sunt următoarele moduri de organizare a curții: liniară, pe două laturi, în unghi, pe trei laturi, în ocol, pe patru laturi, în ocol cu curți duble³.

Nicolae Iorga spunea că unui pelegrin prin târgurile Țărilor Române, de la începutul secolului al XV-lea, casele i se arătau așa „cum se înfățișează și acum, pierdute în mijlocul grădinilor, înconjurate de un gard de răchită sau de scânduri, făcute după un obicei care nu a fost părăsit până acum. Era mai mult satul pătruns în oraș, decât orașul întinzându-se în dauna satului”⁴.

¹ Mircea Eliade, *Sacral și profanul*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 159.

² Ernest Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității*, București, Editura Cartea Românească, 1985, p. 41.

³ Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 63-73.

⁴ Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, București, Editura Eminescu, 1981, p. 104.

Delimitarea gospodăriilor prin împrejurimi – din nuiele împletite, din răzlogi, din scânduri, din stuf sau trestie, din piatră – este o practică deseori întâlnită în lumea românească, având ca scop inițial marcarea dimensiunilor unei proprietăți și apoi asigurarea securității acesteia. Însă, gardurile au, mai ales, menirea de a individualiza spațiul de locuit. Nu era nevoie ca un gard să fie foarte înalt, el trebuia doar să existe pentru a separa două locuri (două lumi) – locul tău și locul vecinului. Gardurile ajung să aibă aceeași semnificație cu a zidurilor ce împrejmuesc cetățile și orașele.

Accesul în incinta gospodăriei se face prin intermediul porții – „cel dintâi element care soliciata atenția vecinului, sătenilor mai departe, dar și a străinilor care străbat uneori satul”⁵. Poarta este cea care asigură permanenta comunicare cu ulița satului, ea este drumul prin care viața familiei își depășește limitele și se integrează (în mod statornic și necesar) în ordinea economică și spirituală a celorlalte gospodării. Poarta, prin ornamentațiile ei, ajunge câteodată să „umilească” prin frumusețe și monumentalitate, casa țărănească. Ea simbolizează „locul de trecere dintre două stări, dintre două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie. Poarta se deschide spre mister... Poarta este o invitație spre un alt tărâm”⁶.

Pășind peste pragul porții, pătrundem din spațiul comunitar – satul – în spațiul familial. Avem astfel posibilitatea de a vedea un alt nivel de reprezentare al spațiului, în viziunea țaranului român – curtea, frumos orânduită și bine îngrijită, ce are drept centru casa.

Întreaga viață a omului se desfășoară, cel mai adesea, în ambianța locuinței. Casa este adăpostul momentelor cruciale ale oricărei ființe, de la naștere și până la moarte, dar și a micilor evenimente de dimineață și până seara. Sensibilitatea acelor care au trăit între pereții ei a marcat generațiile următoare, după cum aspectul casei respecta preferințele locatarilor. Casa țărănească a străbătut vremea și vremurile aproape neschimbată, permițându-ne să afirmăm că „actuala locuință rurală, legată de același pământ și recurgând la aceleași materiale, trebuie să fie în multe cazuri analogă locuinței datând de la începuturile vieții”⁷. Orice

⁵ Al. Dima, *Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Împodobirea porților, interioarelor caselor, opinii despre frumos*, București, Institutul de Cercetări Sociale al României, 1945, p. 9.

⁶ Jean Chevalier, Alain Gherbrand, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. III, București, Editura Artemis, 1995, p. 113.

⁷ Philippe Aries, George Duby, *Istoria vieții private. De la epoca feudală la Renaștere*, vol. IV, București, Editura Meridiane, 1995, p. 165.

casă se construiește sau se reconstruiește după modele tradiționale, încercând să păstreze cât mai bine influența strămoșilor în spațiul familial. Definirea planului unei locuințe trebuie să aibă în vedere „funcția încăperilor, numărul și așezarea lor, legătura dintre ele, vatra”⁸.

În general, casa veche se caracterizează prin existența unei singure camere de locuit – locuința monocelulară, la care se adaugă ulterior și alte încăperi. Inițial, lângă aceasta apare „tinda” ca loc de trecere, care în timp va prelua și funcția de cămară. Mai târziu se va construi și a doua încăpere (de cealaltă parte a tindei) care va deveni casa mare⁹. Apariția celei de a doua încăperi înseamnă foarte mult în planul mentalităților – înseamnă părăsirea spațiului colectiv și abordarea unui spațiu intim, a unei anumite libertăți de mișcare.

Casa monocelulară exista încă la începutul secolului al XX-lea. Amintirea ei se păstrează în memoria localnicilor cu excepția cazurilor rare, când acest tip de locuință a fost întâlnit în campaniile de cercetare de la sfârșitul secolului trecut. O astfel de locuință s-a întâlnit în satul Sibiciul de Jos, județul Buzău, în campaniile de cercetare din anul 1999, proprietarii actuali transformând-o în cămară. De asemenea, același tip de locuință a fost semnalat în anul 2000 în satul Vlădești, județul Argeș, fiind folosit drept atelier, iar un altul, în vara anului 2001, în satul Corna, comuna Roșia Montană.

Grigore Ionescu consideră acest gen de locuință ca fiind specific „satelor pastorale, în cadrul cărora gospodăriile sunt dispersate, la fel ca și clădirile fiecărei gospodării: casa, cămara pentru provizii, bucătăria, grajdul, toate formând corpuri independente de construcție”¹⁰.

Casa monocelulară este o încăpere polifuncțională, fiind în același timp bucătărie, cameră de locuit, loc de reprezentare, loc de depozitare a uneltelor și a alimentelor. Nevoia de a răspunde în mod corespunzător tuturor acestor cerințe, a determinat organizarea interiorului „pe colțuri” în funcție de sistemul de încălzire. În cadrul locuinței monocelulare, unde întreaga viață a familiei se desfășoară într-un singur loc, este greu să se delimiteze cu exactitate ce porțiune era destinată femeii sau bărbatului. Dacă în zona vetrei, unde se prepara

⁸ Paul H. Stahl, *Planurile caselor românești țărănești*, în „Studii și comunicări”, nr. 9, Sibiu, Muzeul Brukenthal, 1959, p. 5.

⁹ Georgeta Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*, Râmnicu Vâlcea, 1974, p. 16-17.

¹⁰ Grigore Ionescu, *Arhitectura românească. Tipologii, creații, creatori*, București, Editura Tehnică, 1986, p. 8-9.

hrana și erau așezate piesele de mobilier necesare păstrării vaselor pentru prepararea și servirea hranei, spațiul era destinat gospodinei, tot în aceeași încăpere spațiile erau împărțite între femeie și ceilalți membri ai familiei. În exclusivitate, pe timpul iernii, zona din încăpere unde se instala războiul de țesut era rezervată spațiului feminin.

Casa cu o singură încăpere și tindă rece reprezintă locuința monocelulară, la care s-a adăugat o „tindă”, încăpere care îndeplinește funcții multiple (de cămară, de adăpostire a uneltelor și alimentelor, de protejare împotriva incendiilor prin dirijarea fumului în pod). Valer Butură considera casa cu tindă ca fiind „tipul obișnuit în majoritatea zonelor țării”¹¹. Încăperea originară continua să îndeplinească aceleași funcții, păstrându-și denumirea de „casă”¹².

Modalitățile de trecere la casa cu două încăperi au fost numeroase, determinând și o mare varietate a acestui tip de locuință tradițională:

- casă și cămară cu o singură intrare;
- casă și cămară cu intrări separate, direct din ogradă sau de pe prispă;
- tindă și odaie cu intrări separate¹³.

Și în cazul acestui tip de locuință spațiul determinant era spațiul feminin. Femeia este cea care și-a pus amprenta în organizarea interioarelor celor două încăperi și care își desfășura activitatea în aceste spații. Mai mult, în cazul caselor cu „tindă caldă”, unde vatra din „casă” se mută în tindă, activitatea femeii era predominantă (prepararea și servirea hranei zilnice, torsul, țesutul), în timp ce a bărbatului se rezuma la „colțul” unde se aduceau spre depozitare uneltele și alte obiecte de inventar gospodăresc.

Casa cu două camere și cu tindă mediană este tipul de locuință cel mai răspândit, caracterizându-se printr-o puternică unitate, diferențierile zonale fiind cu greu sesizabile. Se consideră că în Mărginimea Sibiului și Țara Bârsei, locuința cu trei încăperi apare în secolul al XVIII-lea, în Oltenia, Muntenia și Moldova, la mijlocul secolului al XIX-lea, iar în Dobrogea mai târziu, făcându-se trecerea directă de la locuința „sub pământ” la acest tip de casă¹⁴.

¹¹ Valer Butură, *op. cit.*, p. 78.

¹² Paul Petrescu, Georgeta Stoica, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981, p. 28-29.

¹³ Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, Editura Științifică, 1973, p. 160.

¹⁴ Paul Petrescu, Georgeta Stoica, *op. cit.*, p. 30.

Cea de-a doua încăpere are o funcționalitate precisă – spațiu de păstrare (a pieselor de mobilier, printre care și lada de zestre a fetei, care, de fapt, reprezintă o continuitate a activității feminine în interiorul oricărei locuințe, a portului de sărbătoare, a țesăturilor), de ceremonial (de primire a oaspeților, de petreceri). Ea va primi și va conserva numele de „casa curată”, „casa mare”, „casa din vale”, „odaia curată”.

Ca și în cazurile precedente, femeia este cea care coordonează spațiile, activitatea ei principală zilnică având loc în interiorul acestor încăperi.

Casele vechi, dar și cele mai noi, sunt prevăzute cu „prispă”. Aceasta este confecționată din pământ bătătorit, din piatră sau din lemn. Înălțimea ei variază între 60-80 cm, iar lățimea ei poate depăși 1 m. Prisma este dispusă pe latura din față a casei, pe două sau trei laturi, sau de jur împrejurul ei, având rolul de a proteja pereții, de a susține stâlpii cerdacului sau pridvorului, de a adăposti diferite bunuri, și chiar de a prelungi spațiul de locuit. Ea a devenit un element tradițional, fiind folosită, în timp, la toate tipurile de locuință. Adeseori, prisma capătă o lărgime considerabilă fiind prevăzută în partea centrală a casei cu un „foișor”. Această componentă arhitecturală mărește și completează spațiul de locuit, stabilind și legătura permanentă între casă și curte. Întregul spațiu este destinat, în cea mai mare parte activității feminine, cea a bărbatului reducându-se la unele îndeletniciri sporadice de reparație și întreținere a uneltelor și inventarului gospodăresc, în funcție de anotimp sau pentru odihnă, după orele de muncă.

Tot în componența locuinței tradiționale intră și „podul casei”, spațiu destinat depozitării unor vase, hambare, lăzi pentru bucate sau pentru păstrarea produselor animale, puse la afumat. De asemenea, sub locuință, în anumite zone, erau săpate beciuri folosite ca spații de păstrare a produselor legumicole și pomi-viticole (fructe, murături, țuică, vin etc.). Dacă în cazul podului, activitatea femeii era împărțită cu cea a bărbatului, în ceea ce privește beciul, acesta era considerat un spațiu destinat cu preponderență bărbatului. Analizând cele prezentate mai sus, putem concluziona că în marea majoritate a cazurilor, spațiul destinat activității feminine este predominant în interiorul locuinței tradiționale.

Spații masculine din interiorul locuinței, pe lângă cele prezentate mai sus, pot fi considerate și următoarele:

– locul de la marginea patului, care era destinat bărbatului, stăpânului casei, femeia și copiii ocupau locurile dinspre perete, fapt care

simbolizează în mod evident rolul de protector al bărbatului pentru familie;

- locul din capul mesei, în situația în care masa era servită în „casa mare”, de sărbători sau cu ocazia unor evenimente de familie (peșit, botez, cumetrie).

În cadrul gospodăriei, construcțiile și locurile pot delimita, prin activitatea desfășurată în ele, spațiul feminin de cel masculin.

După observațiile din teren, precum și după informațiile culese, construcțiile și locurile din gospodărie, unde rolul femeii este preponderent sunt:

- casa, ale cărei spații au fost analizate mai sus;
- gropile de bucate;
- jitițele și găbănașurile;
- bucătăria de vară;
- cuptorul de pâine;
- camera (celarul), dacă această construcție este separată de casă;
- cotețele de păsări;
- curtea pentru păsări (ograda mică);
- fântâna;
- argeaua;
- grădinița de flori din fața casei;
- grădina de zarzavat.

Gropile de bucate. Prima informație despre existența acestora este furnizată de către Giovanni Maria Angiollelo, în lucrarea *Descrierea campaniei sultanului Mahomed al II-lea împotriva lui Ștefan cel Mare*, redactată în anul 1479. La Suceava, turcii „trăgând pe pământ un laț sau chiar un frâu, aud și cunosc golurile din pământ unde sunt îngropate lucrurile sau grânele; astfel, au fost găsite puțurile cu grâne și alte lucruri îngropate”¹⁵. Acest spațiu de păstrare a alimentelor și cerealelor s-a menținut de-a lungul secolelor. Astfel, în 1913, Tudor Pamfile scria că „aceste gropi sau puțuri sunt largi la fund și strâmte la gură. După ce se sapă, se ard cu paie ca să li se întărească pereții și să le ferească de prea multă umezeală. După ce se umpleau cu cereale, gura li se astupa cu pământ, spre a nu se deosebi de locul învecinat”¹⁶. Groapa

¹⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 137.

¹⁶ Tudor Pamfile, *Agricultura la români. Studiu etnografic cu un adaos despre măsurătoarea pământului și glosar*, București, 1913, p. 217.

de bucate este și astăzi nelipsită din gospodăriile țăranilor buzoieni și din alte zone de câmpie. Aceasta este săpată sub formă dreptunghiulară și captușită cu paie. Destinată mai ales păstrării cartofilor, merelor și puținilor cu brânză, groapa se acoperă până în primăvară cu lemne, peste care se așază paie sau fân.

Jitnițele și găbănașurile. Sunt construcții destinate păstrării cerealelor, de obicei grâu și seară. Jitnița este ridicată de la sol, având aspectul unei case de mici dimensiuni. Uneori este clădită din lemn de stejar, frumos cioplit, cu prispă și stâlpi crestați¹⁷. Găbănașurile sunt construcțiile așezate pe temelie scundă (30-40cm), realizate din lemn sau din nuiiele împletite.

Bucătăria de vară este o construcție separată de casă, din lemn sau împletitură de nuiiele și lipitura de lut, în care există o vatră cu foc deschis sau sobă cu plită, folosită pentru prepararea hranei. Tot aici, în funcție de mărimea spațiului, putea fi servită și masa.

Cuptorul de pâine este o construcție din piatră sau cărămidă, lipită cu lut și prevăzută cu horn pentru evacuarea fumului. Acesta era amplasat în curte, de cele mai multe ori fiind acoperit.

Cămara poate fi ori o încăpere îngustă și neluminată, situată alături de tindă (în spatele tindei sau a odăii de locuit) la tipurile arhaice de case țărești, ori o construcție separată, așezată în curte, nu departe de casă. În ambele situații, este vorba despre un spațiu izolat de depozitare a unor alimente sau a hainelor și țesăturilor. Atunci când este o construcție separată în curte, cămara are aspectul unei case de dimensiuni reduse, cu pridvor susținut de stâlpi și arcade. În unele regiuni, aceasta poartă numele de „căsoaie”.

Cotețele, construcții pentru porci sau păsări, sunt principalele anexe ale gospodăriei. Ele pot fi sub forma unui simplu paravan de scânduri sau trestie sau pot constitui o construcție cu două încăperi (una pentru porcii de sămânță sau scroafelor cu porcei și alta pentru porcii puși la îngrășat).

Curtea de păsări este un spațiu delimitat în cadrul gospodăriei țărănești, împrejmuit de un gard și separat de curtea casei sau de oborul pentru vite.

Fântâna este o construcție ce se întâlnește atât în interiorul gospodăriei, cât și în hotarul satelor, la răscruci. Izvorul pentru săparea

¹⁷ Georgeta Stoica, Paul Petrescu, Maria Bocșe, *Dicționar de artă populară*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1995, p. 264.

unei fântâni era căutat de un bărbat „curat la suflet și la trup” și numai în „locuri curate”¹⁸.

Argeaua este atestată de descoperirile arheologice ca o construcție aparte, situată în imediata vecinătate a casei, unde era amplasat, fix, războiul de țesut orizontal. Studiile de specialitate asupra acestui tip de construcție economică sunt numeroase și controversate. În *Ethymologicum Magnum Romaniae*, Bogdan Petriceicu Hasdeu scria că „argeaua este o locuință sub pământ (...) un bordei unde se țese”¹⁹. Ion Chelcea precizează că „argeaua era o groapă adâncă până la genunchi, cu acoperișul de trestie, paie sau șită, susținut de stâlpi, care adăpostea războiul de țesut orizontal fix, ale cărui suporturi pentru suluri și ițe erau fixate în pământ”²⁰.

„Groapa cu argele” de la Mânzălești, județul Buzău, pare a delimita un spațiu prin excelență feminin. Bărbații care îndrăzneau să intre în acest perimetru erau persiflați la hora satului – „Măi voinice, voinicele / Ce cați ziua prin argele?” – și chiar pedepsiți, după cum rezultă dintr-o legendă locală privind toponimia satului²¹.

Grădinița de flori este un spațiu amplasat în fața casei, îngrijit în exclusivitate de femeie. Aici ea săpa primăvara și planta flori care înfloreau în tot timpul anului, până la căderea brumei.

Grădina de zarzavat, așezată de obicei în spatele gospodăriei, era locul unde femeia cultiva zarzavaturi și legume folosite pentru hrana familiei.

Construcțiile și locurile din gospodărie unde bărbatul își desfășoară cu preponderență activitatea, considerate aparținând spațiului masculin sunt:

- magazia cu unelte;
- șura;
- grajdul pentru vite și cai;
- oborul pentru vite, boi și cai;
- pivnița;
- lojnița (loznița);

¹⁸ Ion H. Ciubotaru, *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică*, în C.A.F., vol. X₁, 1991, p. 52.

¹⁹ B. P. Hasdeu, *Ethymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor*, t. I, București, 1987.

²⁰ Ion Chelcea, *Despre „arcea” ca instalație de prelucrat cânepa. Contribuții la istoria îndeletnicirilor casnice textile în țara noastră*, în R.M., an II, nr. special, 1965, p. 484.

²¹ Dumitru Cristea, *Legende locale privind toponimia comunei Mânzălești, județul Buzău*, în „Caiet de etnografie și folclor”, Buzău, 1978, p. 70.

- pătulul, coșarca sau coșul;
- povarna sau căzânia;
- crama.

Magazia cu unelte este o construcție simplă, din lemn, din stuf și foarte rar din piatră, cu acoperiș de cele mai multe ori în două ape, amplasată în gospodăria țărănească nu departe de casa. În acest spațiu, în care avea acces în general bărbatul, erau depozitate uneltele de muncă, unele piese de inventar gospodăresc și scule pentru repararea și întreținerea acestora.

Șura este una dintre anexele cele mai importante ale gospodăriei tradiționale țărănești, ea permițând adăpostirea atât a uneltelor agricole, când nu există o magazie pentru ele, cât și a mijloacelor de transport și a animalelor (șura cu grajd). Axându-ne studiul asupra șurelor cu grajd, distingem trei tipuri funcționale: șurele poligonale, șurele cu două laturi și șurele dreptunghiulare. Șurele dreptunghiulare sunt tipul cel mai răspândit, uneori depășind casele prin dimensiuni și monumentalitate. Ele se diferențiază zonal în funcție de profilul economic al gospodăriilor, după cerințele de adăpostire, după numărul animalelor. Șurele cu mai multe anexe sunt întâlnite, îndeosebi, la sud și est de Carpați. În centru se află grajdul, de care sunt alipite, pe lateral, șura pentru păstrarea uneltelor, iar în spate (eventual prin dublarea pereților) se află șoproanele pentru animale sau pentru căzile de poame. Acoperișul se poate înălța, sub el aflându-se pătulul pentru porumb sau fânăria.

Grajdurile pentru vite și cai, fânăriile. Atunci când nu sunt asociate șurii, adică nu formează un spațiu multifuncțional, sunt construcții simple, din lemn, uneori din împletituri de nuiele sau prăjini, prinse între pari. În funcție de materialele de construcție au formă dreptunghiulară, rotundă sau poligonală.

Oborul pentru vite, oi și cai este un spațiu așezat în continuarea gospodăriei, în spatele casei, împrejmuit, în care activitățile erau desfășurate în exclusivitate de bărbat.

Pivnița (pimnița). În regiunile pomicole și viticole apar construcții speciale destinate conservării fructelor și produselor obținute din prelucrarea lor, precum și a altor alimente. Paul de Alep scria, la mijlocul secolului al XVII-lea, că moldovenii „înainte de iarnă și după căderea zăpezii smulg din pământ pătrunjelul și ceapa, pentru a le pune în pivnițe (...) o adâncitură în care răcoarea domnește”²².

²² *Călători străini...*, vol. IV, p. 59.

Lojnița (loznița) este o instalație specială pentru uscat poamele. Ea apare în regiunile în care pomicultura este una din îndeletnicirile principale. Este formată dintr-o groapă sau șanț săpat în pământ, în care arde focul. Deasupra acestuia se fixează o lesă din lemn pe care se pun fructele la uscat.

Pătulul, coșarca sau coșul. Este una din cele mai frecvente anexe gospodărești, fiind destinată păstrării porumbului. Pătulul este construit pe un postament din lemn sau piatră, ori pe furci de lemn, ajungând până la 2-3 m înălțime, cu pereții din nuiiele împletite și acoperit cu paie, stuf sau scânduri. De obicei, are o deschizătură în partea de sus, prin care se introduc știuleții, și o ușița în partea de jos, prin care se scot.

Povarna sau căzănia, construcție din lemn sau de piatră, semi-îngropată sau la nivelul solului, așezată în marginea gospodăriei sau în marginea satului, are acoperișul în două sau în patru ape, din șită, șindrilă sau țiglă. Este o construcție în care era așezată instalația pentru fabricarea rachiului (țuicii), formată din vatra zidită, cazanul mare de aramă cu capac, prevăzut cu una, două sau trei țevi, putina cu apă pentru răcire și bota, în care curgea rachiul – un spațiu destinat în exclusivitate bărbatului.

Crama, velnița este specifică zonelor deluroase, unde era practicată cultivarea viței de vie. Este o construcție amplasată în interiorul gospodăriei țărănești sau direct în plantația cu vie, fiind realizată din bârne de lemn, scânduri groase sau împletitură de nuiiele, cu acoperiș în două sau patru ape. În această construcție se găseau jgheaburi masive (linuri) și țarcurile pentru zdrobitul strugurilor, zdrobitoarele și teascurile cu șurub, precum și vasele de dimensiuni mari pentru depozitarea vinurilor. Ca și povarna, crama era un spațiu care aparținea bărbatului.

În cadrul așezării, pe lângă spațiul feminin și masculin existent în incinta **bisericii**, amplasat fie în față (naos) pentru bărbați, și în spate (pronaos) pentru femei, fie în stânga, femeile, și în dreapta, bărbații, spații dedicate exclusiv bărbatului mai pot fi întâlnite și în alte construcții socio-economice. Dintre acestea enumerăm:

- cârciuma satului;
- hanul de la marginea satului sau din răscruce de drumuri;
- moara și uleinița;
- potcovăria sau atelierul de fierărie;
- spațiul pentru pompierii comunali.

La acestea se adaugă alte construcții aflate în afara vetrei satului, cum ar fi:

- stâna;
- corla (surla);
- odaia (hodaia).

Stâna propriu-zisă este o construcție spațioasă, care servește la prelucrarea laptelui. În preajma ei se aflau diferite tipuri de îngrădituri, pentru mulsul oilor – staule fixe sau mutătoare. Staulele mutătoare sunt mai avantajoase deoarece permit și o mai bună fertilizare a solului pe care sunt amplasate.

În funcție de modul de organizare a stânei și de modul de preparare a laptelui, distingem:

- adăposturi stabile pentru prelucrarea laptelui și mobile pentru păstori;
- adăposturi stabile pentru păstori, pentru prelucrarea laptelui și pentru păstrarea produselor.

În primul caz, construcțiile aparte pentru prelucrarea laptelui poartă numele de colibă sau stână. Acestea au apărut ca urmare a îndepărtării staulelor de sate, pe terenurile de vărat. În zona Munților Apuseni²³, adăposturile pentru păstori erau montate pe tălpi de sanie, cu ajutorul cărora se trăgeau pe măsură ce se depărtau staulele.

Construcțiile pastorale cu funcții mixte au o tipologie foarte variată – de la ansamblurile cu o încăpere (frecvente în zonele unde produsele de la stână se aduceau periodic în sat), la cele cu trei compartimente („fierbătoarea”, „comarnicul”, și „stâna brânzei”) din stânele bârsănești²⁴.

Corla (surla) se realiza cu ajutorul a două furci ce susțineau o beldie din lemn gros pe care se așezau oblic scândurele. În general, corla este un adăpost mai spațios pentru animale – în față cu ocol pentru vite, un coșer pentru oi și un comarnic pentru pastori²⁵.

Odăile (hodăile) sau conacele sunt, de obicei, clădiri cu două încăperi și cu o amenajare interioară asemănătoare cu cea a locuințelor din sate. Din ansamblul unei odăi distingem tinda, ce poate servi drept loc de grajd pentru animalele tinere sau bolnave, și coliba, în care se

²³ Valer Butură, *op. cit.*, p. 234.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Nicolae Cojocar, *Casa veche de lemn din Bucovina. Arhitectura populară*, București, Editura Meridiane, 1983, p. 65.

află vatra cu cuptor și cujba pentru ceaun, patul, lavițele, polițele pentru vase și alte obiecte de uz gospodăresc. Funcțiile acestor construcții au fost complexe – adăposteau păstoria și animalele în timpul pășunatului și iernatului, și pe gospodarii care cultivau terenul arabil din jur.

Revenind la așezarea propriu-zisă trebuie să precizăm că uneori, în cadrul acesteia, erau spații destinate femeilor care se ocupau în mod special de țesături (covoare, perdele etc.).

În cadrul locuinței, gospodăriei și așezării se constată, așadar, existența unor spații – locuri în care activitatea predominantă o dețin, pe rând, femeia sau bărbatul, acestea fiind denumite, simplu, spațiu feminin sau spațiu masculin.

Résumé

Si le village constitue le cadre de vie communautaire, la ferme est l'endroit où se déroule la vie familiale. La maison et la cour, par leurs racines très présentes dans l'âme du paysan roumain, assurent la liaison entre ce dernier et ses ancêtres, et en même temps lui permettent de pratiquer les occupations journalières.

La cour, tout comme le village, présente la structure d'un espace ouvert aux regards des autres, bien qu'en même temps interdit aux étrangers. L'endroit clôturé constitue l'intimité dont chacun est le maître absolu et qu'on n'ouvre qu'à certaines personnes.

A l'intérieur de la ferme, il y a des structures qu'on peut diviser selon le rôle prépondérant détenu par l'homme et, respectivement, par la femme. Dans le cadre de la première catégorie, on énumère la remise à outils, le hangar, l'étable, la cave, la claie, le chai, l'installation pour préparer l'eau-de-vie, le poulailler, alors que la seconde catégorie comprend la maison, les fosses pour les aliments, cuisine d'été, la resserre, le puits, le métier à tisser, le jardin à fleur devant la maison, le jardin à légumes. De manière générique, on peut donc parler d'espaces masculins et, respectivement féminins.